

KAROL SZAJNOCHA
Codzienność – kobiety – historiografia

Naszej Córcie Karolinie

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3757

Dorota Malczewska-Pawelec
Tomasz Pawelec

KAROL SZAJNOCHA
Codziennosc – kobiety – historiografia

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzent
Andrzej Wierzbicki

Redaktor
Małgorzata Pogłódek

Projektant okładki i stron działowych
Magdalena Starzyk

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Adriana Szaforz

Łamanie
Grażyna Szewczyk

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3457-8
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3458-5
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,75. Ark. wyd. 19,5. Papier
Alto 90 g Cena 38 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

Spis treści

Wstęp 7

Kalendarium życia Karola Szajnochy 17

Część I CODZIENNOŚĆ

Rozdział I. Życie we Lwowie 23

Rozdział II. Poza murami miasta 73

Część II KOBIEТЫ

Rozdział III. Kobiety w życiu Karola Szajnochy 99

Rozdział IV. Kobiecte bohaterki w piśmiennictwie historycznym
Szajnochy 153

Część III HISTORIOZOFIA

Rozdział V. Idea jagiellońska w myśli historycznej oraz prakty-
ce badawczej 185

Rozdział VI. Szajnocha wobec „teutonizmu” 221

Zamiast zakończenia 251

Bibliografia 253

 Źródła historiograficzne 253

 Opracowania 255

Spis ilustracji	269
Indeks osobowy	271
Summary	279
Zusammenfassung	282

Wstęp

Nasza książka ma długą „historię”. Jej idea rodziła się i konkretyzowała wraz z umacnianiem się wspólnych motywów w obrębie zainteresowań badawczych współautorów opracowania. Realizując odmienne konkretne tematy, oboje od lat obracaliśmy się wokół tych samych zagadnień: myśli historycznej, teorii i praktyki biografii, pamięci społecznej oraz codzienności i doświadczeniowego wymiaru ludzkiej egzystencji. Szukając jednak bardziej wyrazistego punktu początkowego, wskazylibyśmy moment przystąpienia do międzynarodowego projektu badawczego „Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku”¹. To wówczas po raz pierwszy zainteresowaliśmy się bliżej XIX-wieczną społecznością lwowskich dziejopisarzy². Wspólnota podjętej tematyki, w kontekście podzielanych

¹ Było to w roku 2003. Wspomniany projekt rok wcześniej zainicjował na Uniwersytecie Rzeszowskim Jerzy Maternicki we współpracy z ukraińskim historykiem Leonidem Zaskilniakiem z Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki. W niedługim czasie włączyło się do niego liczne grono historyków polskich oraz ukraińskich z wielu ośrodków. O dziejach i dokonaniach projektu w kontekście współczesnych zespołowych badań nad lwowskimi dziejopisarzami zob. V. JULKOWSKA: *Projekt badawczy „Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku”*. „Historyka” 2006, t. 36, s. 133–140; EADEM: *O roli międzynarodowych projektów naukowych prowadzonych w środowisku historyków historiografii w XXI wieku*. W: *Historia. Ciągłość i zmiana. Studia ofiarowane Profesorowi Jerzemu Maternickiemu*. Red. M. HOSZOWSKA, J. PISULIŃSKA, P. SIERŻĘGA. Rzeszów 2016, s. 344–354.

² Zob. D. MAŁCZEWSKA-PAWELEC: *Śląsk w pracach historyków lwowskich Ignacego Lubicz-Czerwińskiego i Henryka Schmitta*. W: *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.* T. 1. Red. J. MATERNICKI. Rzeszów 2004, s. 178–194; T. PAWELEC: *Szkoła czy środowisko? (Lwów i lwowscy historycy – uwagi metodologiczne)*. W: *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.* T. 3. Red. J. MATERNICKI, L. ZASKILNIAK. Rzeszów 2005, s. 46–60.

głębszych motywów dociekań, wiodła do ustanowienia obszaru naszej rzeczywistej współpracy badawczej. Rychło ogniskować się ona poczęła na osobie i dokonaniach Karola Szajnochy. Zaczęło się od artykułu Doroty Malczewskiej-Pawelec omawiającego wybrany aspekt jego twórczości³, potem były wspólne teksty dotyczące niektórych wymiarów jego codzienności we Lwowie⁴, w końcu też przyszedł czas na opracowanie biogramu lwowskiego historyka dla kilku wydawnictw słownikowych⁵. Dziejopis niewątpliwie wciągał nas zarówno jako osobowość, jak i autor prac historycznych. Podejmując wybrane zagadnienia cząstkowe, równocześnie zaczęliśmy więc kreślić kontury szerszej zakrojonych dociekań. Wszelako długo nie przesądzaaliśmy, czy faktycznie (i ewentualnie w jakiej formie oraz zakresie) zamierzenia takie sfinalizujemy.

W tym czasie zresztą podejmowaliśmy inne obszerne tematy. Szajnocha jednak raz po raz „przypominał o sobie”. Im bardziej dawał nam się poznać, tym mocniej nas poruszał. Ciekawiły jego życiowe postawy, wybory, charakter. Uderzały rodzaj i rozległość podejmowanej problematyki, imponowała „malarstwo” przedstawiania przeszłości. Jednocześnie ugruntowywało się w nas przekonanie, że wciąż wiele pozostaje do zrobienia w zakresie badania jego dziejopisarskiej praktyki⁶.

³ Zob. D. MALCZEWSKA-PAWELEC: *Śląsk w twórczości dziejopisarskiej Karola Szajnochy*. W: *Wielokulturowe środowisko historyczne...*, t. 3, s. 118–137.

⁴ Zob. D. MALCZEWSKA-PAWELEC, T. PAWELEC: *Życie codzienne lwowskich historyków w XIX stuleciu. Karol Szajnocha i Henryk Schmitt*. W: *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.* T. 4. Red. J. MATERNICKI, L. ZASZKILNIAK. Lwów–Rzeszów 2006, s. 19–41; D. MALCZEWSKA-PAWELEC, T. PAWELEC: *Miasto Lwów jako środowisko życia lwowskich historyków w XIX stuleciu. Karol Szajnocha i Henryk Schmitt*. W: *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.* T. 5. Red. J. MATERNICKI, L. ZASZKILNIAK. Rzeszów 2007, s. 138–157.

⁵ Zob. D. MALCZEWSKA-PAWELEC: *Karol Szajnocha (1818–1868)*. W: *Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku*. Red. J. MATERNICKI, L. ZASZKILNIAK. Rzeszów 2007, s. 101–120; D. MALCZEWSKA-PAWELEC: *Szajnocha Karol*. W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 46, z. 4, s. 505–511.

⁶ O tym, że wrażenie wciąż utrzymującego się tutaj poznawczego deficytu nie było jedynie naszą subiektywną „impresją”, świadczyć może notowany w ostatnich latach pewnego rodzaju renesans zainteresowań dziejopisarstwem Szajnochy oraz kontekstami jego funkcjonowania w kulturze. Zob. V. JULKOWSKA: *Jak zmienić dziejopisarstwo w kunszt prawdziwy – romantyczna koncepcja narracji historycznej w ujęciu Karola Szajnochy*. W: *Gra i konieczność*. Red. G.A. DOMINIAK, J. OSTOJA-ZAGÓRSKI, W. WRZOSEK. Bydgoszcz 2005, s. 113–122; V. JULKOWSKA: „*Historia opowiadająca*” Karola Szajnochy i Ludwika Kubali. W: *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa...*, t. 4, s. 154–

W którymś momencie doszliśmy także do przekonania, że nadawałby się on na przedmiot pewnego rodzaju studium przypadku. Uznaliśmy bowiem, iż na jego przykładzie można w wartościowy poznawczo sposób zobrazować wyboistą drogę borykającego się z trudami egzystencji przedstawiciela rodzącej się w tamtych czasach polskiej inteligencji – zwłaszcza tej, której przyszło żyć pod austriackim panowaniem w przedautonomicznej Galicji. Takie studium mogłoby pokazać, jak takie osoby radziły sobie „na lwowskim bruku”, na co i na kogo mogły liczyć, poszukując zarobku, zatrudnienia oraz „dachu nad głową”, jak wyglądały realia ich bytowania. Gdy zapadła decyzja, że tak postawiony problem należy wziąć na warsztat, nasunęła się oczywiście refleksja co do sposobu ujmowania w jednym opracowaniu **zarówno** odniesień do życia Szajnochy, **jak** i do jego twórczości dziejopisarskiej. Przecież zajęliśmy się nim głównie z uwagi na fakt, że był historykiem, i aspekt ten cały czas pozostawał dla nas równie istotny.

W ten oto sposób dotarliśmy do problemu, który wyraża pewien ważny dylemat badań historiograficznych zogniskowanych wokół jednostkowego podmiotu dziejopisarskiego. Mianowicie pozostają one naznaczone fundamentalnym wewnętrznym napięciem, może nawet pewnego rodzaju antynomią. Wyznacza ją z jednej strony ich nieusuwalna, „implicytna biograficzność”⁷,

177; EADEM: *Debiut historyczny Karola Szajnochy w ocenie współczesnych. Problem recepcji dzieła historycznego*. W: „Klio Polska. Studia i Materiały z Dziejów Historiografii Polskiej XIX–XX Wieku”. T. 4. Red. A. WIERZBICKI. Warszawa 2009, s. 11–35; V. JULKOWSKA: *Dekonstrukcja mitu Kozaczyzny w „Dwu latach dziejów naszych” Karola Szajnochy*. W: *Mity i stereotypy w dziejach Polski i Ukrainy w XIX i XX wieku*. Red. A. CZYŻEWSKI, R. STOBIECKI, T. TOBOREK, L. ZASZKILNIAK. Warszawa–Łódź 2012, s. 393–407; V. JULKOWSKA: *Królowa Jadwiga i strażnicy prawdy. Praktyki kulturowe wobec tematu tabu*. W: *Historia – mentalność – tożsamość. Studia z historii, historii historiografii i metodologii historii*. Red. K. POLASIK-WRZOSEK, W. WRZOSEK, L. ZASZKILNIAK. Poznań 2010, s. 178–192; V. JULKOWSKA: *Polski esej historyczny w XIX i XX wieku. Część I. Szkice historyczne Szajnochy i Kubali – narodziny polskiego eseju historycznego*. W: „Klio Polska”..., t. 5, s. 63–94; EADEM: *Historia dla wyobraźni. Recepcja i interpretacja pisarstwa historycznego Karola Szajnochy*. Poznań 2010. Kompletnie zestawienie traktującej o Szajnosze literatury przedmiotu aż po pierwszą dekadę XXI wieku włącznie – D. MALCZEWSKA-PAWELEC: *Szajnocha Karol...*, s. 510–511. Z kolei pełny wykaz publikowanych dzieł Szajnochy (zarówno literackich, jak i historycznych) zob. J. PACŁAWSKI: *Twórczość literacka Karola Szajnochy*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 123–137.

⁷ Zasada się ona na fakcie, iż zawsze traktują o życiu i działalności określonej osoby ludzkiej – a to przecież stanowi kwintesencję każdej właściwie

z drugiej zaś – dyscyplinarne priorytety poznawcze uznawane za właściwe (czy nawet konstytutywne) dla wszelkiej historii historiografii.

Zacznijmy od pierwszego bieguna tego napięcia. Biografia z reguły dąży do „uchwycenia” ludzkiego indywiduum z jego charakterem, profilem osobowościowym, cyklem życia rozpisany na takie czy inne fazy oraz kluczowe doświadczenia formatywne, najczęściej też w różnego typu relacjach z innymi. Wszelkie więc ekspresje człowieka, obiektywizujące się na przykład w postaci takich wytworów jak dzieła historyczne, nie są postrzegane jako autonomiczne obiekty dociekań, ale wyłącznie jako empiryczny materiał dający nadzieję na poznawcze dotarcie do niego samego. Biografowi w ostatecznym rachunku chodzi o „portret” danej postaci⁸, a nie o jej osiągnięcia (składające się na przysłowiowe „dzieło”). Implicytna „biograficzność” kieruje więc uwagę historyka historiografii na **osobę** piszącego historię.

Dyscyplinarne priorytety historii historiografii oddziałują jednak w przeciwnym kierunku: w środku pola badań umiejscawiają **wytwór** – narracyjne obrazy przeszłości konstytuujące dziejopisarstwo wraz z ich myślowymi przesłankami i kontekstem instytucjonalnym (infrastrukturą), w której ramach mogły one powstawać. **Twórca** tym samym schodzi na drugi plan. Oznacza to, że w centrum uwagi badacza historiografii zajmującego się jednostką-historkiem powinna się zawsze znajdować sfera jego dokonań na niwie pisania historii⁹. Badamy zatem „dzieło”, a indywiduum ludzkie, jego twórcę, **co najwyżej** jako historyka. Z reguły implikuje to wielostronną **redukcję** takiej

biografistyki. Skoro biografia niejako „paradygmatycznie” wyraża perspektywę indywiduwnego cyklu życia/egzystencji w czasie, nieusuwalnie przysługującą **każdemu** „Jednostkowemu Podmiotowi Sprawczemu” w historii, to powyższe odnosi się również do tej szczególnej podgrupy tychże podmiotów, którą tu nazywamy „jednostkowymi podmiotami dziejopisarskimi”. Dlatego właśnie wzmiankowany rodzaj dociekań historiograficznych musi pozostawać „biograficznym”, niezależnie od tego, o czym konkretnie pisaliby w jego obrębie historycy historiografii, a także od tego, czy na poziomie dyskursywnym konstruwaliby oni swe narracje, respektując w jakimś stopniu (aktualnie w danym czasie) gatunkowe reguły biografistyki czy też nie.

⁸ Nierzadko programowo akcentujący jej zindywidualizowanie, swoistość i niepowtarzalność.

⁹ „W monografiach historyków – przypominają niedawno Jerzy Maternicki – chodzi przede wszystkim o analizę ich dokonań twórczych, a także rzecz jasna, ich poglądów oraz dorobku organizacyjno-naukowego oraz dydaktycznego”. J. MATERNICKI: *Monografie historyków: nowe spostrzeżenia i uwagi*. „Sensus Historiae. Studia Interdyscyplinarne” 2013, nr 3, s. 122.

osoby¹⁰. Najczęstszym finalnym jej efektem jest **intelektualizacja** studiowanego podmiotu dziejopisarского¹¹. Jeszcze bardziej pogłębia ją fakt, że współczesna historia historiografii

postrzega badaczy przeszłości nie tylko i nie tyle, jako autonomiczne osobowości twórcze, ale także, a często nawet głównie, jako „przedstawicieli” czy „wyrzycieli” określonych kierunków, nurtów czy prądów historiograficznych¹².

Jednostkowy historyczny umysł poniekąd „zatraca” w tym ujęciu swoją indywidualność, stając się teraz nosicielem czy „eksponentem” pewnych grupowych wartości, reguł metodologicznych czy – *last but not least* – wzorców narracyjnych. Historia historiografii traktująca o dziejopisarским indywiduum okazuje się zatem umiejscowiona na rozdrożu – pomiędzy postulatem „sportretowania” historyka jako człowieka a zadaniem przeprowadzenia krytycznej analizy jego dziejopisarских dokonań.

Przedstawiony dylemat: jednostka ludzka i jej żywot *versus* dziejopisarские dokonania historyka, nie ma oczywiście charakteru radykalnej, zero-jedynkowej alternatywy. Przy konkretnych przedsięwzięciach poświęconych postaciom historyków poszukuje się z reguły jakiegoś kompromisu, czyli złotego środka. Często się zatem pisze opracowania historiograficzne opatrzone pewnego rodzaju „wkładem biograficznym”, w którego ramach rozpatruje się wpływy wydarzeń, doświadczeń, motywów *etc.* na dynamikę i kształt dokonań dziejopisarских danego autora. Pilnie się jednak przy tym uważa, aby „wkład” ten nie rozrósł się zanadto. Uwzględnia się jedynie takie elementy biografii,

¹⁰ „Domeną fabularną opowieści o sławnych historykach jest żywot nie tyle człowieka, który był historykiem – zauważała w tym kontekście Karolina Polasik-Wrzosek – ile historyka, który był o tyle człowiekiem, ile to jest niezbędne, aby być historykiem. Wszelkie wymiary człowieczeństwa, pozostają peryferyjne wobec żywota historyka”. K. POLASIK-WRZOSEK: *Biografia jako gatunek w domenie historii historiografii*. „Sensus Historiae. Studia Interdyscyplinarne” 2013, nr 3, s. 107.

¹¹ Kiedy badamy kogoś jako historyka, to z reguły percypujemy go przede wszystkim właśnie jako intelekt, „czysty” umysł zgłębiający przeszłość i funkcjonujący w tym zakresie wedle pewnych, poddających się racjonalnej rekonstrukcji reguł postępowania badawczego i w świetle określonych – także możliwych do zrekonstruowania – założeń wyjściowych. Jeżeli zatem historyk historiografii czyni jakiś rekurs do „żywota” dziejopisarza, to głównie (tylko?) w wymiarze wpływów/oddziaływań ten umysł/intelekt kształtujących.

¹² J. MATERNICKI: *Monografie historyków: nowe spostrzeżenia...*, s. 123.

co do których zakłada się, że takowy wpływ musiał zaistnieć¹³. W istocie więc rzeczy kompromis polega na „użyłkowaniu” biograficznych wglądów i elementów biograficznej analizy na użytek interpretacyjnych potrzeb historii historiografii¹⁴.

Nie pociągało nas opisane rozwiązanie. Pragnęliśmy tę „ekspluatatorską” względem biografii relację zastąpić inną – bardziej partnerską i równoprawną. Jak to osiągnąć? Jak przeorientować strategię analizy oraz przedstawiania tak, aby i życie, i twórczość prezentowanego historyka wzajemnie się dopełniały czy warunkowały¹⁵? Naszym zamiarem bowiem było nie tyle przedstawienie historyka, ile raczej człowieka, który stał się historykiem. Przyjeliśmy zatem założenie, że zależności pomiędzy historiografią Szajnochy oraz jego życiem generalnie miały charakter dwukierunkowy. To zaś doprowadziło nas do przekonania, że w obrębie egzystencji naszego lwowskiego autora należy poszukiwać rozmaitych sprzężeń zwrotnych, których efektem z kolei stał się **zarówno** taki, a nie inny kształt jego drogi życiowej, jak i takie, a nie inne właściwości jego historycznej praktyki badawczej.

Z powyższego wypływała więc dla nas dyrektywa, aby studiować oddziaływania poszczególnych elementów biografii Szaj-

¹³ Chodzi o to, aby dana praca nie stała się „zaledwie” biografią z jakimś „historiograficznym dodatkiem”.

¹⁴ Więcej na temat opisanego dylematu i możliwych strategii jego przewycięzania w badaniach historiograficznych zob. T. PAWELEC: *Biografistyka w obrębie historii historiografii – uwagi z doświadczenia płynące*. W: *Biografistyka we współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka*. Red. J. KOLBUSZEWSKA, R. STOBIECKI. Łódź 2017, s. 51–67. Niniejsze opracowanie można poniekąd potraktować jako próbę praktycznego „przetestowania” niektórych spośród nich.

¹⁵ Przecież obecne w ramach egzystencji jednostki związku i relacje sprawcze mogą (muszą) oddziaływać różnokierunkowo. „Człowiek bowiem – piszą Monika Modrzejewska-Świgulska i Marcin M. Bogusławski – doświadcza swojego istnienia jako swoistego kontinuum, w którym to, co prywatne i to, co zawodowe jest ściśle ze sobą powiązane, a często również od siebie nieodróżnialne. [...] Historia człowieka to tworzące kontinuum relacyjne (po) wiązanie różnorodnych, heterogenicznych elementów; przy czym sieć (dynamicznych, zmiennych) relacji nie tylko wiąże ze sobą poszczególne elementy historii człowieka, ale również wpływa na »tożsamość« tych elementów. [...] Oczywiście jest zatem, że w kontinuum dziejów człowieka elementy heterogeniczne (a więc dające się rozlokować choćby w strefie zawodowej i pozazawodowej) się współokreślają”. M. MODRZEJEWSKA-ŚWIGULSKA, M.M. BOGUSŁAWSKI: *Czy istnieje „profesjonalny” i „nieprofesjonalny” wymiar biografii? Rozważania na kanwie Opowieści autobiograficznej Michała Głowińskiego. Refleksja rozpisana na dwa głosy*. W: *Biografie naukowe. Perspektywa transdyscyplinarna*. Red. M. KAFAR. Łódź 2011, s. 127–128.

nochy na praktykowanie przezeń historii i „równoległe” pytać o wpływ, jaki aktywność dziejopisarska wywierała na inne obszary działalności czy w ogóle na sposoby istnienia tego historyka. Dociekać, jak fakt bycia (czy raczej stania się w określonym momencie) badaczem przeszłości wyznaczał formy i przestrzenie aktywności na rozmaitych innych polach, zarówno w sferze publicznej, jak i w obszarze prywatności. Pytać, jak uobecniał się w codzienności i meandrach relacji rodzinnych, przyjacielskich oraz zawodowych, jak się miał do życia wewnętrznego i dominujących składników/rysów osobowości.

Przygotowując niniejsze studium, staraliśmy się podążać za takimi właśnie intuicjami. Nasze opracowanie nie ma jednak charakteru monografii Karola Szajnochy¹⁶ jako człowieka oraz wybitnego historyka¹⁷, całościowo i wyczerpująco odtwarzającej oraz analizującej wskazaną wcześniej siatkę dynamicznych relacji. Spośród nich eksplorujemy tylko wybrane – takie, które w naszej ocenie były dotąd zbadane niedostatecznie bądź w ogóle nie stały się przedmiotem dotychczasowych rozważań.

Podajemy więc przede wszystkim kwestię zależności pomiędzy wieloaspektowo pojmowaną codziennością jego egzystencji we Lwowie i poza nim a twórczą motywacją oraz warunkami i organizacją pracy dziejopisarskiej. Rozpatrujemy wy-

¹⁶ Na temat przyjmowanego w literaturze przedmiotu zakresu pojęcia „monografia historyka” zob. J. MATERNICKI: *Monografie historyków*. W: IDEM: *Historia i historycy. Studia i szkice historiograficzne*. Rzeszów 2005, s. 247–258; IDEM: *Monografie historyków: nowe spostrzeżenia...*

¹⁷ Wymownie o randze Szajnochy zaświadcza rozmiar poświęconego mu miejsca we współczesnej monografii polskiego dziejopisarstwa romantycznego (A. WIERZBICKI: *Historiografia polska doby romantyzmu*. Wrocław 1999) oraz w syntezach i podręcznikach dziejów polskiej historiografii. Z kolei o jego popularności w XIX stuleciu świadczy wysoka lokata głównego dzieła lwowskiego historyka, tj. *Jadwigi i Jagiełły...*, uzyskana w plebiscycie „Kuriera Warszawskiego” w 1900 roku. J. KOSTECKI: *Dziewiętnastowieczne piśmiennictwo polskie w ocenie środowisk opiniotwórczych końca ubiegłego stulecia*. W: *Książka pokolenia. W kręgu lektur polskich doby postyczeniowej*. Red. E. PACZOSKA, J. SZTACHELSKA. Białystok 1994, s. 189. Wysoko cenił go też pracujący we Lwowie przez wiele lat (a zajmujący się polską historią) wybitny austriacki historyk Heinrich Zeissberg (H. ZEISSBERG: *Dziejopisarstwo polskie wieków średnich*. T. 1. Warszawa 1877, s. 17–18). Z kolei na temat dynamiki oceny oraz interpretacji dorobku Szajnochy w polskim środowisku historycznym w XIX i XX stuleciu zob. V. JULKOWSKA: *Historia dla wyobraźni...*, s. 120–178 (tam między innymi omówione zostały wysokie oceny „wystawione” mu przez – składających wychodzących z odmiennych przesłanek i odmiennie walory odnajdujących w jego tekstach – Ksawerego Liskego, Jana Karola Kochanowskiego czy Ludwika Finkla).

brane związki na linii: życiowe doświadczenia – myśl historyczna – konkretna praktyka pisania narodowej historii. Wyświetlamy wreszcie, jak pewne szczególne więzi interpersonalne Szajnochy (w tym także deficyty w ich zakresie) przekładały się na motywy pisarstwa i sposoby prezentowania przezeń przeszłości. W ten sposób chcemy odsłonić wewnętrzny wymiar tej twórczości – „wewnętrzny” w tym sensie, że wynikający ze szczególnych osobistych przeżyć, z doświadczeń tego autora. Ponieważ jednak pragniemy dotrzeć nie tylko do historyka, ale – jak już pisaliśmy – także do człowieka, który został historykiem, uchwycenie świata jego wewnętrznych przeżyć, emocji, trosk, bolączek i radości traktujemy jako autonomiczny cel poznawczy, nie zaś wyłącznie jako element służący wyjaśnieniu takich czy innych właściwości jego dziejopisarstwa. Naszego bohatera chcemy też ukazać na szerokim tle ówczesnego życia kulturowego, społecznego, politycznego – realizując w ten sposób wzmiankowany wcześniej postulat studium przypadku z dziejów polskiej inteligencji.

Zamierzenia te przesądziły o przyjętej strukturze pracy. Składa się ona z trzech w zasadzie autonomicznych części: *Codziennosc*, *Kobiety* oraz *Historiozofia*. Każdą konstytuują dwa rozdziały. Przy przedstawianiu codziennej egzystencji Szajnochy w jej relacjach z uprawianiem przezeń historii kryterium podziału rozważanej materii stało się umiejscowienie historyka w przestrzeni. Dlatego zasadniczy rozdział poświęcony został jego bytowaniu we Lwowie, w uzupełniającym zaś podjęto zagadnienie wyjazdów z miasta nad Pełtwią. Kwestia kobiet przedstawiona została na zaskakująco silnie powiązanych i dopełniających się planach życia Karola Szajnochy: praktykowaniu dziejopisarstwa oraz egzystowaniu wśród (i obok) innych ludzi. Pisząc wreszcie o Szajnochowej historiozofii, skoncentrowaliśmy się na zagadnieniach, które uznaliśmy za szczególnie istotne w ramach myśli historycznej tego autora, zarówno w kontekście jego pisarstwa konkretnohistorycznego, jak i w relacji do formatywnych życiowych doświadczeń. Pierwszy rozdział tej części traktuje więc o tzw. idei jagiellońskiej (czyli pewnym koncepcie misji cywilizacyjnej Polaków), drugi zaś – o wyraźnie przebijającym w licznych jego dziełach motywie antygermanizmu (dość oryginalnie zresztą rozumianego). W rozważaniach nierzadko wędrujemy pomiędzy takimi czy innymi wątkami życia oraz dzieł Karola Szajnochy. Stąd w niektórych miejscach pracy Czytelnik napotka pewnego rodzaju powroty do kwestii uprzednio już podno-

szonych. Poruszane są one jednak w innym kontekście i ujmowane z odmiennie perspektywy.

Punktem wyjścia niektórych rozdziałów stały się teksty już wcześniej przez nas publikowane. W każdym jednak wypadku zostały one w znaczącym stopniu rozszerzone i przeredagowane. Stanowią więc nową jakość badawczą.

Podstawę źródłową dociekań – jak przystało na pracę historyograficzną – stanowił przede wszystkim obszerny korpus dzieł historycznych lwowskiego autora. W największej mierze opieraliśmy się na przygotowanej przez Klemensa Kanteckiego (w niepełną dekadę po zgonie dziejopisa) reprezentatywnej edycji zbiorowej jego twórczości¹⁸. Oczywiście, uwzględniliśmy te nieliczne (ale bardzo niekiedy istotne) pozycje, które nie zostały w niej zamieszczone. W przypadku jednak największego dzieła Karola Szajnochy – *Jadwigi i Jagiełły...* – wybraliśmy edycję późniejszą: skorzystaliśmy z wydania krytycznego, przygotowanego pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku przez Stefana M. Kuczyńskiego¹⁹. Dla uzyskania biograficznego „wglądu” w koleje życia i doświadczenia naszego bohatera obszernie odwoływaliśmy się do pozostawionej przez Szajnochę korespondencji, zarówno tej opublikowanej *in extenso* przez Henryka Barycza²⁰, jak i tej jedynie przezeń zregestrowanej czy nawet pominiętej (a dostępnej w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich). Korpus źródłowy uzupełnialiśmy ponadto o wybraną epistolografię osób pozostających z historykiem w relacjach rodzinnych bądź towarzyskich. Sięgnęliśmy też do rozmaitych materiałów o charakterze autobiograficznym (wspomnienia, pamiętniki, diariusze) pozostawionych przez współczesnych Szajnosze²¹.

Celem umożliwienia Czytelnikowi wglądu w chronologię najważniejszych wydarzeń w życiu Karola Szajnochy tekst naszej rozprawy zdecydowaliśmy się poprzedzić specjalnym *Kalendarium*.

¹⁸ Zob. *Dzieła Karola Szajnochy*. T. 1–10. Warszawa 1876–1878.

¹⁹ Zob. K. SZAJNOCHA: *Jadwiga i Jagiełło 1374–1413. Opowiadanie historyczne*. T. 1–4. Warszawa 1974. Dla celów porównawczych skorzystaliśmy też z pierwotnej, krótszej edycji dzieła – IDEM: *Jadwiga i Jagiełło 1374–1413. Opowiadanie historyczne*. T. 1–3. Wyd. 1. Lwów 1855–1856.

²⁰ *Korespondencja Karola Szajnochy*. T. 1–2. Oprac. H. BARYCZ. Wrocław 1959.

²¹ W cytowanych tekstach zachowaliśmy oryginalną stylistykę, ortografię oraz interpunkcję.

Spis ilustracji

- Karol Szajnocha w roku 1849 (akwarela Juliusza Kossaka)
- Karol Szajnocha w późnych latach życia (fotografia Teodora Szajno-
ka, około 1865 roku)
- Kornel Ujejski, najbliższy przyjaciel Szajnochy (staloryt Moritza Läm-
mela z około 1850 roku)
- Leonia i Karol Wildowie według współczesnego portretu
- Portret Salomei Bécu, matki Juliusza Słowackiego, w późniejszych la-
tach życia
- Joanna z Bilińskich Szajnochowa z synem Władysławem
- Karol Szajnocha w wieku dojrzałym (według drzeworytu Jana Styfie-
go)
- Nagrobek Karola Szajnochy ma Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie
(pomnik z roku 1868 dłuta Parysa Filippiego i Abła Marii Perie-
ra), stan współczesny

Indeks osobowy

- Adamczak Eugeniusz 34, 255, 260, 264
Andrzej Andegaweński (król Neapolu) 166, 177
Anna Cylejska (wnuczka Kazimierza Wielkiego) 156, 158, 173
Arct Zbysław 56, 255
- Bagłajewski Arkadiusz 129, 255
Bajow Paweł 33
Baliński Michał 167, 168, 254
Bandtkie Jerzy S. 164, 165, 166, 254
Barbara Radziwiłłówna (królowa Polski) 167, 168, 169, 181
Bartoszewicz Julian 60
Barycz Henryk 15, 28, 59, 76, 77, 78, 102, 122, 133, 155, 193, 194, 208, 228, 254, 255
Batowski Aleksander 67, 230, 254
Bécu (Słowacka) Salomea 18, 131, 132, 133, 134, 135, 176, 177, 269
Bela IV (król Węgier) 174
Benza Antoni 113
Bernacki Włodzimierz 69, 224, 258, 259
Białynia-Chołodecki Józef 49, 51, 255
Bielowski August 38, 48, 52, 57, 59, 66, 67, 87, 88, 90, 99, 127, 140
Blanka Burgundzka (królowa Francji) 156
Błachowska Katarzyna 38, 255, 266
- Bobrowska Leopoldyna 64, 121, 122
Bogucka Maria 24, 26, 255
Bogunia-Borowska Małgorzata 25, 255, 257, 264, 265
Bogusławski Marcin M. 12, 263
Bogusławski Wojciech 34
Bolesław I Chrobry (król Polski) 213, 233, 234, 244
Bolesław Wstydlivy (książę krakowski) 161, 174
Bonusiak Andrzej 230, 265
Bonusiak Włodzimierz 229, 256, 257
Bordolo Johann 230
Borkowski Aleksander D. 38, 44
Borkowski Józef D. 38
Bourdieu Pierre 71
Bruchnalski Wilhelm 34, 35, 255, 256, 257, 265
Buchholz-Todoroska Małgorzata 75, 265, 266
Buszko Józef 229, 256, 257
- Całek Anita 175, 256
Cesarz Elżbieta 186, 256
Charewiczowa Łucja 41, 129, 176, 256
Chmielnicki Bohdan 201, 203, 212, 218
Chwalba Andrzej 39, 259, 263
Cieszkowski August 88, 89
Czaplicka John J. 31, 256, 257
Czerwiński Marcin 19, 149
Czołowski Aleksander 32, 256

- Czyż Lidia 79, 262, 263, 265
 Czyżewski Andrzej 9, 200, 258, 263
 Daniłowiczowa z Żółkiewskich Zofia 158
 Davies Norman 49, 256
 Dąbrowicz Elżbieta 132, 260, 263, 265
 Delimata-Proch Małgorzata 160, 256
 Dietl Józef 81, 256
 Ditel (właśc. Dietl) Ludwika 118, 125
 Dobrawa (księżna polska) 157
 Dobrzański Jan 44, 59
 Dominiak Grzegorz A. 8, 23, 208, 257, 258, 261
 Doroszenko Piotr 41
 Drobiszewski Jerzy 35, 256
 Drozdowska Izabela 209, 264
 Dzieduszyccy 78
 Dzieduszycki Kazimierz 55, 60
 Dzieduszycki Maurycy 48, 61, 67, 87, 105
 Dzieduszycki Włodzimierz 19, 57, 85
 Dzieduszycki Wojciech 186
 Dzierkowski Józef 38, 44, 47, 64
 Eley Geoff 24, 25, 256
 Elżbieta Bośniaczka (królowa Węgier) 156, 158, 173, 174
 Elżbieta Łokietkówna (królowa Węgier) 157, 162, 163, 164, 165, 166, 174, 177, 178
 Elżbieta Rakuszanka [Habsburżanka] (królowa Polski) 156, 158, 161, 162, 170, 174, 179, 186
 Estreicher Karol 59, 66
 Feldman Wilhelm 186, 256
 Filip V Długi (król Francji) 156
 Filippi Parys 248, 269
 Finkel Ludwik 13, 193, 196, 256
 Fischer Adam 36, 44, 256
 Franciszek II (cesarz) 47
 Franciszek Józef I (cesarz) 46
 Fras Zbigniew 129, 222, 224, 229, 256, 257
 Fredro Aleksander 44, 64, 116
 Fuchs Jan 142
 Gasztołd Stanisław 168
 Geron 233
 Głowiński Michał 12
 Godebski Ksawery 67
 Golka Marian 26, 257
 Gołuchowski Agenor 18, 19, 59
 Górny Justyna 52, 264
 Grabski Andrzej F. 249, 257
 Gregorowicz Benedykt 32, 48, 49, 51, 139, 142, 230, 254
 Grodziski Stanisław 224, 257
 Grottger Artur 57
 Groza Aleksander 202, 203
 Grygajtis Krzysztof 187, 257
 Grzymisława (księżna krakowska) 174
 Gubrynowicz Bronisław 47, 257
 Gumowskie 87, 140
 Hahn Wiktor 112, 194, 257
 Halecki Oskar 188, 257
 Hammerstein Gustaw F. von 33
 Henryk Brodaty (książę śląski) 241
 Henryk Pobożny (książę śląski) 241
 Henryk Probus (książę wrocławski) 214
 Hnatiuk Wołodymyr 41
 Hoff Jadwiga 230, 257, 265
 Homola Irena 32, 139, 222, 254, 257
 Hoszowska Mariola 7, 29, 257, 258, 259
 Hrytsak Yaroslav [Hrycak Jaroslav] 31, 257
 Isolda 177
 Jabłonowski Ludwik 34, 37, 38, 69, 101, 102, 113, 117, 225, 226, 254
 Jabłoński Bartłomiej 36
 Jabłoński Kajetan 36
 Jadwiga (św., księżna śląska) 241
 Jadwiga Andegaweńska (królowa Polski) 156, 157, 158, 159, 160, 161, 168, 173, 174, 177, 178, 180, 185, 199, 200

- Jadwiga Jagiellonka (ks. bawarska) 156, 157, 158, 170, 179
Jagiellonowie 162, 186, 201
Jakubowicz Józef 18, 55, 78, 88, 89, 93, 111, 138, 140, 141, 143, 177
Jakubowiczowie 66, 78, 88
Jan III Sobieski (król Polski) 170, 186, 203, 204
Jan Ebran (burgrabia bawarski) 180
Jan z Czarnkowa 254
Jana Stanisław 79, 257
Januszewscy 131, 132
Januszewski Jan 131
Januszewski Teofil 131, 134
Jarosław Ośmiomysł (książę halicki) 43
Jaworski Franciszek 31, 36, 42, 44, 45, 257
Joanna Burgundzka (królowa Francji) 156
Julkowska Violetta 7, 8, 9, 13, 160, 200, 202, 208, 210, 217, 218, 258
[J.K.] 150, 258
Kafar Marcin 12, 255, 263
Kalicki Bernard 110, 112, 133, 153, 200, 258
Kalinka Walerian 69, 224, 258, 259
Kalman [Koloman] (książę węgierski) 174
Kałwa Dobrochna 39, 259
Kamieniecki Witold 187, 259
Kamińska Apolonia 108
Kamiński Jan N. 34, 44, 53, 69
Kantecki Klemens 15, 17, 68, 81, 88, 92, 101, 110, 111, 114, 118, 121, 122, 123, 130, 133, 151, 178, 179, 225, 226, 259
Kapuścik Janusz 34, 259
Kapuścińska Nina 88, 259
Kapuściński Józef 49
Karol IV (król Francji) 156
Karol Ludwik Habsburg (arcyksiążę) 46, 48
Karolcia (kuzynka) 127
Kaunitz Wenzel 33
Kazanowski Adam 167
Kazmierczak Agnieszka 87, 260
Kazimierz III Wielki (król Polski) 162, 173, 186
Kazimierz IV Jagiellończyk (król Polski, wielki książę Litwy) 161, 162, 170
Kazior Ewa 59, 259
Kerka Fryderyk 84, 101
Kerka (*I voto* Szajnochowa z Łozińskich) Maria 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 77, 79, 80, 82, 88, 91, 93, 100, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 127, 129, 130, 131, 132, 134, 137, 138, 139, 140, 151, 176, 221, 223, 225, 226, 228, 229, 231
Kętrzyński Wojciech 34, 259
Kieniewicz Stefan 40, 227, 254, 259
Kierzek Andrzej 76, 260
Kinga (św., księżna krakowska) 156, 161, 174, 180
Kłodziński Adam 44, 64
Kłowska Antonina 222, 259
Kmita Jerzy 190, 259
Knot Antoni 28, 35, 255
Kochanowski Jan 32
Kochanowski Jan K. 13
Kolbuszewska Jolanta 12, 23, 29, 182, 255, 259, 262, 263, 267
Konopczyński Władysław 188, 259, 260
Konstanty (wielki książę) 33
Kopaliński Władysław 187, 260
Kopernik Mikołaj 41
Korolenko Władimir 31
Korzon Tadeusz 23
Kosiński Józef A. 34, 260
Kossak Juliusz 269
Kostecki Janusz 13, 260
Kowecka Elżbieta 27, 260
Kozuchowski Adam 52, 264
Krajewski Józef 19, 260
[„krakowianka”] 18, 122, 123, 125, 126

- Kraszewski Józef I. 61, 202
Kratzer Franciszek 35, 36
Krieg von Hochfelden Franz 33, 226
Krul 87
Krzemiński Stanisław 186, 260
Książek Jarosław 187, 260
Kuciel-Lewandowska Jadwiga 76, 260
Kuczyński Stefan M. 5, 76, 121, 122, 188, 198, 199, 208, 246, 260
Kůhn Ignacy 36
Kulczycki Tomasz 37, 38
Kunasiewicz Stanisław 72, 254
Kusiak Alicja 176, 260
Kuś Damian A. 28, 36, 69, 260
Kuziak Michał 132, 260
- Lämmel Moritz 100, 269
Łażański Leopold 228
Lelewel Joachim 18, 154, 166, 186, 196, 254
Lem Stanisław 29, 254
Lenartowicz Teofil 142, 143, 254
Lesiński Teofil 81, 261
Leszek Czarny (ksiązę krakowski) 214
Leszkowycz Natalia 36, 261
Lewicki Karol 34, 35, 102, 226, 254
Linde Samuel B. 18, 62
Liske Ksawery 13
Liszt Ferenc 47, 48
Lubicz-Czerwiński Ignacy 7
Lubomirski Henryk 34
Lüdtke Alf 24, 256, 261, 265, 266
Ludwik Andegaweński (król Węgier) 156, 158, 159, 200
Ludwik X Kłótlivy (król Francji) 156
- Łapiński Henryk 36, 261
Łepkowski Józef 59
Łewycki Kost 32
Łopuszański Bolesław 32, 139, 222, 254, 257
Łoziński Bronisław 101, 102, 103, 224, 225, 261
- Łoziński Walerian 85, 92, 105, 151
Łoziński Władysław 90
- Macaulay Thomas B. 208
Maciejowski Wacław A. 200
Mackiewicz Marta 187, 188, 192, 261
Madejski Marceli 86, 87, 88, 91, 93
Magnuszewski Dominik 38, 99
Majer Józef 41, 63
Makowski Stanisław 133, 254, 261
Malczewska-Pawelec Dorota 7, 8, 9, 23, 76, 176, 207, 225, 226, 227, 240, 261, 262
Małecki Antoni 67
Małgorzata Burgundzka (królowa Francji) 156
Mannówna Adolfina 66, 130, 262
Marciniak Maria 79, 262
Maria Andegaweńska (królowa Węgier) 178
Maria Ludwika Gonzaga (królowa Polski) 157
Maternicki Jerzy 7, 8, 10, 11, 29, 36, 76, 176, 185, 187, 188, 191, 192, 207, 226, 240, 258, 260, 261, 262, 264, 265, 266, 267
Matysiak Monika 87, 262, 263
Mazur Elżbieta 79, 88, 263
Metternich Klemens 33, 227
Michelet Jules 158, 208
Mickiewicz Adam 175
Mieszko I (ksiązę polski) 206, 233, 244
[Mikołaj z Maćkovic] 79, 263
Milikowski Jan 36
Modrzejewska-Świgulska Monika 12, 263
Moraczewski Jędrzej 154
Mosionek-Schweda Magdalena 75, 265, 266
Murawjow Michaił 33
Musiał Łukasz 209, 264
Myga-Piątek Urszula 209, 263
- Naruszewicz Adam 154
Nawrocka Ewa 132, 263

- Nicieja Stanisław S. 49, 263
Nowosilcow Nikołał 33
- Odyniec Antoni E. 133
Orkisz Józef 81, 86, 263
Ossoliński Jerzy 47
Ossoliński Józef M. 34
Ostoja-Zagórski Janusz 8, 23, 208, 257, 258, 261
Otton III (cesarz) 244
- Paclawski Jan 9, 193, 194, 208, 221, 263
Paczoska Ewa 13, 260
[panna B.] 122, 124
Papée Fryderyk 30, 32, 263
Paskiewicz Iwan 33
Pasykowski 87
Patelski Mariusz 49, 263
Pauli Żegota 38
Pawelec Tomasz 7, 8, 12, 23, 261, 262, 263
Pelczar Zenon 79, 264
Perier Abel M. 248, 269
Piastowie 201, 214, 235, 237, 241, 243, 244
Pilat Stanisław 64
Pisulińska Joanna 7, 29, 257, 258, 259
Płonka-Syroka Bożena 76, 79, 87, 257, 259, 260, 262, 263, 266
Podhorodecki Leszek 33, 264
Pol Wincenty 35, 38, 44, 52, 62, 99, 254
Polasik-Wrzosek Karolina 9, 11, 160, 257, 258, 264
Pomorski Jan 190, 264
Potocki Alfred 19, 57
Potocki Mikołaj 202
Praschil Tadeusz 79, 264
Przemysł II (król Polski) 214
- Radziejowska Elżbieta 156, 158, 166, 167, 180
Radziejowski Hieronim 166, 167
Rastawiecki Edward 58, 60, 70, 199, 232, 247
Renan Ernst 223, 264
Rodakowscy 66
Rodakowski Paweł 53, 55
Romanowiczówna Zofia 66, 264
Romek Zbigniew 38, 255, 266
Röskau-Rydel Isabel 139, 222, 223, 231, 264
Rosnowska Janina 38, 264
Rozanda (hospodarówna mołdawska) 156, 158, 170, 212
Rózyk 131
Ruble Blair A. 31, 256, 257
Rylski Eustachy 69, 99, 122, 124
Rymkiewicz Jarosław M. 99, 131, 132, 133, 134, 264
- Salomea (księżna węgierska) 174
Sapiecha Leon 19
Scheynoha (Scheinoha) de Wtellen-sky Wacław 101, 102, 221, 222
Schletter Zygmunt 105
Schlögel Karl 209, 264
Schmitt Henryk 7, 8, 28, 38, 40, 52, 57
Schmitt (z Mitraszewskich) Leokadia 29
Schneider Antoni 42, 254, 264
Schnür-Pepłowski Stanisław 31, 41, 42, 45, 79, 264
Schultes Józef A. 79
Sdvižkov Denis 52, 264
Serejski Marian H. 188, 264
Siarczyński Franciszek 34
Siemieński Lucjan 38, 90, 91, 99, 132
Sierzęga Paweł 7, 29, 176, 257, 258, 259, 261, 267
Skarbek Stanisław 37
Skrzyńscy 128
Skrzyńska Seweryna 129
Skwarczyńska Stefania 103, 264
Słotwiński Konstanty 36
Słowacki Juliusz 99, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 175, 176, 177
Sobieska Jadwiga 174
Sobieska Maria Klementyna 158, 171, 180
Sobieska z Daniłowiczów Teofila 158
Sobieski Jakub 171
Sońnicki (lektor Szajnochy) 148

- Stadion Franciszek 55, 56
Stadnicki Kazimierz 92, 93
Staël Anne Louise de 89
Stanisław August Poniatowski (król Polski) 175
Staniszewski Władysław 35, 264
Stefanyk Wasyl 41
Stegner Tadeusz 75, 87, 264
Stobiecki Rafał 9, 12, 29, 182, 187, 200, 255, 258, 259, 262, 263, 265, 267
Stolarczyk Marian 229, 230, 257, 265
Styfi Jan 189, 269
Suchmiel Jadwiga 176, 265
Sudolski Zbigniew 28, 36, 41, 49, 129, 133, 159, 254, 255, 261, 265
Sudoł Katarzyna 79, 262, 263, 266
Susak Vita 31, 257
Syroka Andrzej 76, 79, 257, 259, 260, 262, 263, 266
Szajnocha Emilia 109
Szajnocha Gustaw 109, 111, 130, 131
Szajnocha Władysław 57, 145, 146, 150, 269
Szajnochowa (z Bilińskich) Joanna 18, 57, 83, 86, 89, 91, 93, 101, 115, 121, 129, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 269
Szajnok Teodor 65, 269
Szewczenko Taras 32
Szolginia Witold 29, 254
Sztachelska Jolanta 13, 132, 260, 263, 265
Sztompka Piotr 25, 26, 264, 265
Szujski Józef 66
Szwarc Andrzej 176, 259, 260
- Śliwa Michał 50, 263, 264
Śreniowska Krystyna 28, 265
- Tabakowska Elżbieta 49, 256
Tarkowska Elżbieta 26, 265
Tepa Franciszek 44
Thierry Jacques A. 208
Thietmar 233, 234
- Toborek Tomasz 9, 200, 258, 263
Topolski Jerzy 190, 265, 266
Torosiewicz Teodor 81, 266
Trembecki Onufry 81, 86, 266
Tyrowicz Marian 29, 36, 37, 38, 69, 254, 266
- Ujejski Kornel 17, 38, 44, 45, 46, 48, 49, 58, 59, 60, 63, 64, 66, 99, 100, 114, 115, 126, 127, 129, 131, 132, 138, 159, 254, 269
- Wacław II (król Czech i Polski) 214
Waga Teodor 154
Walewski (z Kłodna) 89, 141, 142
Walicki Andrzej 197, 266
Waligórski Franciszek 38, 53, 54, 55, 56, 255
Wardzińska Anna 38, 266
Wasilewska (Boberska) Felicja 44
Wasilewska (z Radwańskich) Antonina 44
Wasilewscy 66
Wasilewski Tadeusz 17, 44, 64, 116, 117
Wasylewski Stanisław 31, 33, 39, 44, 75, 90, 222, 266
Wazowie 201
Wereszczyńscy 212, 213, 214
Wereszczyński Andrzej 213
West Feliks 28, 36
Wichman 233
Wierling Dorothy 24, 266
Wierzbicki Andrzej 9, 13, 76, 182, 188, 197, 209, 245, 246, 258, 259, 267
Wierzchlejski Franciszek 19
Wild Karol 28, 36, 39, 41, 57, 66, 82, 84, 85, 87, 90, 91, 93, 99, 127, 128, 159, 269
Wild Karol (senior) 35, 36
Wild Ludwik 35
Wildowa Leonia 28, 91, 93, 128, 129, 130, 138, 149, 269
Wildowie 66
Wilhelm Habsburg 160
Winiarz Edward 35
Wisłocki Władysław T. 36, 267

- Wiśniowiecka z Tarnowskich Eu-
frozyna 167
- Wiśniowiecki Jeremi 186
- Wiśniowski Teofil 49
- Wittmann Maurycy 33, 225
- Władysław I Łokietek (król Polski)
162, 186, 214, 234
- Władysław II Jagiełło (król Polski,
wielki książę Litwy) 158, 159,
160, 173, 199, 200
- Wojciechowski Tadeusz 246
- Wolniewicz Marcin 38, 255, 266
- Wójcicki Kazimierz W. 38, 68, 115,
153, 154, 155, 156, 172, 180,
255
- Wrzosek Wojciech 8, 9, 23, 160,
208, 257, 258, 261
- Zachariasiewicz Jan 38, 66, 67, 99
- Zaklika Mikołaj 173
- Zamiara Krystyna 190, 263, 267
- Zamoyski Adam 47
- Zaszkilniak Leonid 7, 8, 9, 36, 76,
160, 176, 187, 200, 240, 257,
258, 261, 262, 263, 264, 265,
266, 267
- Zawadzki Władysław 35, 36, 41,
42, 43, 44, 47, 53, 64, 66, 67,
92, 99, 127, 255
- Zdybel Lech 223, 256, 264
- Zeissberg Heinrich 13, 267
- Zieleniewski Michał 79, 267
- Zygmunt II August (król Polski)
167, 168, 169
- Żarnowska Anna 176, 259, 260
- Żebrowscy 128
- Żebrowska Ewelina 137
- Żerbiłło Józef 164, 254
- Żółkiewska Regina 158

Dorota Malczewska-Pawelec, Tomasz Pawelec

KAROL SZAJNOCHA
Every day life – Women – Historiography

Summary

In this dissertation, on the basis of a specific case of a 19th-century Lvovian historian – Karol Szajnocha (a great classic of Polish historiography) – the authors propose a particular model of a biographical study for the purpose of the history of historiography. In their opinion, it could constitute an alternative for the models which heretofore existed in this area. The latter are in their view excessively marked by an internal tension between the necessity to develop a strictly biographical theme and an imperative to study the historical concepts formulated by the protagonists of such dissertations in a systematic way. Frequently this results in an insufficient linking and imbalance of both of the layers of analysis, and in a lack of harmony between them.

In the present study, in a conscious pursuit of integration, one took into account the influence of various elements of Karol Szajnocha's biography upon the models in which he practiced history and – in a parallel manner – the influence which the historiographical activity exerted upon other areas of his activity and social roles. The authors inquire about how the fact of becoming a researcher of the past determined the forms and the areas of his activity in other fields (both in the public and in the private sphere). How did this fact manifest itself in the meanders of day-to-day existence and in the relations between family members, friends and professional acquaintances, how did it affect his internal life and dominant personality traits?

Among the numerous dynamic dependencies (which are possible to be comprehended cognitively), the authors consider above all those which, in their opinion, heretofore were underexplored or which were simply omitted in the considerations devoted to the Lvovian historiographer which were heretofore expressed. Therefore the authors engage above all the question of the relations which obtain between his multi-aspectually conceived daily life in Lwów and beyond, and the creative motivation, as well as conditions and organisation of historiographical work. They reconstruct selected relations in the following layers: life experiences – historical thought – specific practice of writing the national history. They shed light on how certain particular interpersonal relations of Szajnocha (including also the deficiencies within their scope) translated themselves into the themes/motives of writing and into the ways in which he presented the past.

The bulk of the considerations in the work is divided into three parts: *Everyday life*, *Women* and *Historiosophy*. As for the first part, it was the placement of the historian in the space that became the criterion of the division

of the set of problems related to Szajnocha's everyday life. Therefore the main chapter is devoted to his life in Lvov, and the supplementary one discusses the problem of excursions from the city on the Poltwa River. The question of women was presented on the surprisingly strongly interconnected and mutually complementing layers of Karol Szajnocha's life: the practicing of history and the existence among (and next to) other people. As far as Szajnocha's historiography is concerned, the authors focused on two problems which they considered to be the most crucial ones within the framework of the historical thinking of this author, and that both in the context of his specific-historical writings and in the relation to the formative life experiences. The first is the so-called Jagiellonian idea (a peculiar concept of the civilisational mission of Poles), whereas the second is the theme of an anti-German sentiment which manifests itself explicitly in numerous works of Karol Szajnocha.

The panorama of Szajnocha's daily life which was constructed in the dissertation took into consideration above all such themes as: (1) the experience of the city of Lvov as the closest social-spatial-cultural environment (the wanderings associated with the changing of places of residence, the furnishing of apartments, the routes used to navigate the city, observation/participation in political events which happened in the urban space, a generalised attitude toward the city of Lvov); (2) the conditions of existence (a reconstruction of their objective aspects and an attempt to answer the question about the manner in which Szajnocha experienced them and about their influence upon his personal history and historical output); (3) work and the attitude toward work (gainful employment versus work in the field of history, organisation of the time in which they were undertaken, along with their rhythms and the ways in which they were experienced; relation of the material exponents of existence to the possibility of engaging in a writer's work); (4) "life among many" – a network of continually maintained social interactions/contacts (both with friends as well as with people who were encountered due to professional and paraprofessional activities); (5) forms of relaxation and the ways of spending one's free time (in the city and beyond), along with linking of those aspects with writerly/research activities; (6) health/disease-sickness as an aspect of existence in Lvov and beyond; (7) the ordinariness of the daily existence "associated with the feeling of not being at home", i.e. under the authority of the partitioning power (limitations which influenced both the private life and which affected creative work/engagement in creative work).

The image of Szajnocha's relations with the opposite sex embraces, on the one hand, relations with (above all but not exclusively) three women who were an important part of his life: his mother, his wife, and with the mother of the already deceased Juliusz Słowacki). On the other hand, it involves the intellectual and the emotional bonds with the female figures of his historical works. The work reconstructs in a systematic way the dynamics and the meanders of all of the relations which were mentioned, with reference to the time and the challenges presented by a particular stage of Karol Szajnocha's life. There is also a presentation of Szajnocha's contribution – a very substantial one, as it turned out – to the introduction of female figures to Polish historiography. The authors accorded a particularly comprehensive treatment to the mutual interactions of both of these areas of the historiographer's relationships with women (*inter alia* the experience "drawn from life" as a starting point of the conceptualisation of the female aspect of history and

of the construction of empathising psychological profiles of women, writing about women in the past as a space of working through various experiences, including those which were psychologically difficult, of one's own existence).

In reference to historiosophical questions, the authors focused on the reconstruction of the actual functioning of the concept of the Jagiellonian idea within the framework of the general image of Karol Szajnocha's historical thinking, particularly of its influence (the directing function) within the framework of the practice (which was peculiar to him) of describing national history. The authors discerned its role in the scope of the selection of themes of work, in the fine-tuning of fields of research, in the selection and the ways of presentation of historical figures and other historical entities, and finally in the evaluation and appreciation of phenomena. In the context of Szajnocha's attitude to "Germanhood", the authors presented the problem of the rooting of fundamental elements of the historiographer's historical thinking, not only in the intellectual reality that was typical of the historiographical tradition which he represented, but also in the formative experiences of his own life. These considerations also enabled the discernment of the Karol Szajnocha's crucial founding role in reference to the genesis of the two mutually antagonistic interpretative directions which subsequently became immensely important in the development of the 20th-century Polish historiography – the eastern orientation (whose essence basically remains a positive evaluation of the expansion of Poland to the east) and the western orientation (with its peculiar ideas of civilisational struggle against Germanhood and the protection of western borderlands as Poland's native lands).

Dorota Malczewska-Pawelec, Tomasz Pawelec

KAROL SZAJNOCHA Alltag – Frauen – Historiografie

Zusammenfassung

Sich an den konkreten Fall des Lemberger Historikers aus dem 19. Jahrhundert, Karol Szajnocha (großen Klassikers der polnischen Geschichte) stützend, haben die Verfasser der vorliegenden Monografie ein besonderes Muster der biografischen Studie für Geschichte der Historiografie geschaffen. Ihrer Meinung nach könnte dieses Modell eine Alternative für die bis dato auf dem Gebiet geltenden Modelle darstellen. Die letztgenannten seien zwar gekennzeichnet durch eine Zwiespalt zwischen der Lust, strikt biografisches Motiv zu entfalten und dem Imperativ, die von den Helden der wissenschaftlichen Studien formulierten historischen Konzepten, systematisch zu studieren. Nicht selten führt solche Zwiespalt dazu, dass die beiden Forschungspläne nicht fest genug miteinander verknüpft und in keinem Einklang sind.

Auf der Suche nach einer Integration wird in vorgelegter Studie die Einwirkung von verschiedenen Elementen der Biografie von Karol Szajnocha auf die von ihm betriebene Geschichtsbeschreibung und parallel auf andere Bereiche seiner wissenschaftlichen und sozialen Tätigkeit berücksichtigt. Die Verfasser erforschen, inwieweit sein Hauptbetätigungsfeld seine andere Tätigkeitsfelder in der öffentlichen und privaten Sphäre beeinflusste, und wie sich die Tatsache, ein Vergangenheitsforscher zu sein, im täglichen Leben Szajnochas, in dessen Beziehungen zur Familie und zu den Freunden, als auch in seinem inneren Leben zeigte.

Von mehreren hier erkennbaren dynamischen Wechselbeziehungen werden von den Verfassern aufs Tapet gebracht vor allem die noch nicht sorgfältig genug erforschten oder die bei den dem Lemberger Historiker gewidmeten Forschungen einfach übergangenen Fragen. In erster Linie gehen sie also den Beziehungen zwischen der vielseitig aufgefassten Alltäglichkeit des Leben Szajnochas in Lemberg u. außerhalb der Stadt und schöpferischer Motivation und Organisation seiner historiografischen Arbeit auf den Grund. Die Verfasser rekonstruieren manche Zusammenhänge auf der Linie: Lebenserfahrungen – historische Ansichten – praktische Geschichtsschreibung. Sie möchten zwar zeigen, wie sich bestimmte interpersonelle Verbindungen Szajnochas (aber auch deren Mangel) auf die vom Schriftsteller gebrauchten Motive und deren Darstellungsweise auswirken.

Die Monografie besteht aus drei Teilen: *Alltag*, *Frauen* und *Historiosophie*. Im ersten Teil konzentrieren sich die Verfasser hauptsächlich auf sein Leben in Lemberg und zusätzlich auf seine Reisen aus der Stadt an dem Fluss Poltwa. Das Frauenthema wird auf stark miteinander verbundenen und sich ergän-

zenden Ebenen Szajnochas Lebens geschildert: Geschichtsschreibung und Zusammensein mit anderen Menschen. Wenn es um seine Historiosophie geht, fokussieren sich die Verfasser auf die für den Autor wichtigsten Fragen: sog. Jagiellonen-Idee (merkwürdige Idee von zivilisatorischer Mission der Polen) und auf das, in Szajnochas Werken oft zum Ausdruck kommende Motiv des Antideutschtums.

Das in der Abhandlung geschilderte tägliche Leben Szajnochas umfasst folgende Motive: 1) Erfahrung der Stadt Lemberg als nächster kultureller Umgebung (Wanderung durch aufeinanderfolgende Adressen, Einrichtung der Wohnungen, Reiserouten in der Stadt, Teilnahme an öffentlichen Veranstaltungen, verallgemeinerte Einstellung zum Lemberg; 2) Lebensbedingungen und deren Einfluss aufs Leben und auf historisches Werk; 3) Arbeit und Arbeitseinstellung (Erwerbsarbeit u. Geschichtsschreibung, Organisation, Rhythmus, finanzielle Möglichkeiten im Vergleich zur Produktivität der schriftstellerischen Arbeit); 4) „Leben unter vielen Anderen“ – Netz von gepflegten Kontakten (sowohl zu Freunden als auch zu den dank der beruflichen und außerberuflichen Tätigkeit getroffenen Personen); 5) Erholungsarten und Freizeitbeschäftigung (in und außerhalb der Stadt) u. deren Zusammenhang mit schriftstellerischer Arbeit/Forschungsarbeit; 6) Gesundheit/Krankheit als Aspekt des Lebens in Lemberg und außerhalb der Stadt; 7) üblicher Alltag „nicht zu Hause“, d.i. unter Besatzung (Beschränkungen im privaten Leben u. in künstlerischer Arbeit).

Das Bild vom Verhältnis Szajnochas zum weiblichem Geschlecht umfasst einerseits seine Beziehungen zu wichtigen Frauen seines Lebens (v.a. obwohl nicht ausschließlich zu drei Frauen: Mutter, Ehegattin und Mutter des damals schon Verstorbenen Juliusz Słowacki), andererseits – geistige und emotionale Bindung an weibliche Figuren in seinen historischen Werken. Die vorgelegte Monografie schildert die Dynamik und die Mäander aller genannten Beziehungen im zeitlichen Kontext und unter Berücksichtigung von Herausforderungen der bestimmten Lebensabschnitt des Schriftstellers. Die Verfasser dokumentieren einen wesentlichen Beitrag Szajnochas zur Einführung der weiblichen Gestalten in polnische Historiografie. Besonders viel Platz wird der Wechselbeziehung zwischen den beiden Bereichen des „Zurechtkommens“ des Historikers mit den Frauen gewidmet. Es wird u.a. untersucht, inwieweit seine Lebenserfahrungen ein Ausgangspunkt für Konzeptualisierung der weiblichen Seite der Geschichte waren und ihm emphatiefähige psychologische Frauenporträts zu schaffen ließen, und inwiefern die Schilderung der Frauenfiguren aus der Vergangenheit ihm ermöglichte, mit seinen psychologisch gesehen schwierigen Erlebnissen zurechtzukommen.

Was historiosophische Fragen anbelangt, konzentrieren sich die Verfasser darauf, die sog. Jagiellonen-Idee und deren Einfluss (Steuerungsfunktion) auf die Art und Weise, auf welche Karol Szajnocha die nationale Geschichte darstellte, zu klären. Der Idee zufolge wählte der Historiker bestimmte Motive für seine Werke, definierte die Forschungsfelder, wählte und schilderte historische Helden und andere historische Themen und schließlich bewertete konkrete Erscheinungen. Im Zusammenhang mit der Einstellung Szajnochas zum Deutschtum wird die Verwurzelung der Hauptelementen der historischen Betrachtungsweise des Historikers nicht nur in der Geschichtstradition, sondern auch in seinen formativen Lebenserfahrungen erörtert. So ist es den Verfassern gelungen, bahnbrechende Rolle Szajnochas bei der Genese von zwei

antagonistischen, aber hinsichtlich der weiteren Entwicklung der polnischen Historiografie im 20. Jh wichtigen Interpretationsrichtungen – der östlichen (grundsätzlich positive Aufwertung der Expansion Polens nach Osten) und der westlichen Orientierung (mit Ideen des zivilisatorischen Kampfes gegen Deutschland und der Verteidigung westlicher Grenzgebiete als polnischen Heimatlandes) aufzufassen.